

DOI: 10.33663/0869-2491-2024-35-772-781

УДК 351:321

В. М. ТАРАСЮК
кандидат політичних наук*
ORCID: 0000-0003-1863-3028

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ У СФЕРІ ОБОРОНИ І НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Розглянуто причини виникнення суспільно-політичної кризи в Україні під час другого року повномасштабної російсько-української війни, що впливають на загальний стан обороноздатності держави. Досліджено найбільш карколомні питання і явища, які турбують українське суспільство. Проаналізовано виклики, які постали перед владою. Запропоновано шляхи подолання проблемних процесів й консолідації зусиль суспільства та влади.

Ключові слова: національна безпека і оборона, мобілізаційні процеси, еволюція стратегії війни, відновлення військово-промислового комплексу.

Tarasjuk Volodymyr. Modern Challenges in The Sphere of Defense and National Security of Ukraine

The causes of the socio-political crisis in Ukraine during the second year of the full-scale Russian-Ukrainian war, which affected the general state of the state's defense capabilities, are considered. The most heart-breaking questions and phenomena that disturb Ukrainian society have been studied. The challenges faced by the authorities were analyzed. Ways of overcoming problematic processes and consolidating the efforts of society and the authorities are proposed.

Keywords: national security and defense, mobilization processes, evolution of war strategy, restoration of the military-industrial complex.

Вступ. За майже два роки повномасштабної російсько-української війни оголилися й окреслилися критичні для Української республіки виклики, від вирішення яких так чи інакше будуть залежати не лише терміни, а й результати найбільшої континентальної війни XXI ст.

До проблемних питань слід віднести: згасання підтримки політики уряду серед населення прифронтових областей щодо повного звільнення території України; контекстуальна маніпуляція, зловживання і низька мотивація чоловіків призовного віку щодо мобілізаційних процесів; скорочення західної фінансової, військової та технічної підтримки; відсутність власної розвинутої оборонної промисловості [1].

Зосередившись на зовнішній політиці, влада менше уваги приділяє внутрішнім процесам у країні. На фоні невинуватих очікувань щодо україн-

* *Tarasjuk Volodymyr, Candidate of Political Sciences (Ph. D.)*

ського контрнаступу 2023 року та економічних проблем, внутрішні кризові процеси неабияк загострилися під час обговорення законопроекту №10378 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення окремих питань мобілізації, військового обліку та проходження військової служби» [2].

Українська держава не єдина країна, яка вперше стикнулася з такими викликами під час екзистенційної війни. Досвід попередніх конфліктів красномовно свідчить, що людська природа, як і поведінка залишаються не змінними й певною мірою прогнозованими.

Огляд джерел і літератури. Досліджуючи праці Тоні Джадта [3], Ніколаса Старгардта [4], Пола Шарре [5], Енн Еплблом [6], Ієн Мортімер [7], Рене Генона [8], Данієла Єрґіна [9], Шона Макфейта [10], Сергія Рабіновича [11], Ярослава Грицака [12], Вахтанга Кіпіані [13], Олександра Маєвського [14], можна виявити низку аналогічних «українським» проблем з якими стикалися й інші європейські країни.

Мега стаггі полягає у дослідженні процесів, що спровокували публічний дискурс довкола: чи варто було чинити супротив ворогу або ж намагатися зберегти населення та інфраструктуру в обмін на Донбас та Крим; політики замирення агресора; втоми від війни; неусвідомлення масштабу катастрофи, що неминуче наближається на весь європейський континент; загальнонаціональної мобілізації усіх верств населення та ресурсів.

Повоєнна пам'ять голоду та страждань цивільного населення, гнітючі цифри жертв Першої та Другої світових війн – усі ці та інші чинники негативно впливають на перебіг війни в Україні – більшості європейців та американців складно усвідомити реалістичність намірів кремлівського диктатора. Здавалося б, які можуть бути територіальні війни у 21 ст. високих технологій, підготовкою місії на Місяць і Марс, розвитком штучного інтелекту, зростанням середнього віку населення й досягненнями сучасної медицини.

Емоційна впевненість у швидкій перемозі вкорінилася у суспільній свідомості українців після звільнення Київщини весною 2022 року. Телемарафон «Єдині новини» щодня переконував у неминучій поразці ворога й повне звільнення територій Української держави в кордонах 1991 року. Довгий час українці були впевнені, що Росія безперечно програє у цій війні. Ці переконання ґрунтувалися на впевненості у безумовній допомозі Західних союзників – участі могутніх США і НАТО.

Дослідники війн та збройних конфліктів переконують, що СРСР самотужки, без допомоги союзників не впорався б із гітлерівською Німеччиною [3, 6]. Тим більше жодна миролюбна країна не здатна наодинці протидіяти заздалегідь підготовленому агресору. Стратегія війни зазвичай ґрунтується на кількісних показниках: чисельності війська, боєприпасів, військової техніки, медикаментів тощо порівняно з потенціалом майбутньої жертви. Якою б технологічною не була зброя, переважаюча кількість звичайних гармат і снаря-

дів завжди будуть більш ефективними і дешевими засобами війни ніж дороговартісна й складна в експлуатації високоточна зброя.

Західні партнери другий рік поспіль занепокоєно очікують на відновлення українського військово-промислового комплексу – виробництво елементарних мінометів, гармат, РСЗВ та відповідних боеприпасів. Ці засоби були, є і будуть ще довгий час залишатися основним компонентом знищення сил та засобів противника. БПЛА та інші технологічні види озброєння, на відміну від артилерійських установок, стають малоефективними під впливом засобів РЕБ та погодних умов.

У своїй праці «Мобілізована нація. Німеччина 1939-1945» Ніколас Старгардт [4] описує, завдяки чому і як гітлерівській Німеччині, перебуваючи під регулярними бомбардуваннями авіації союзників, вдалося не лише забезпечувати власні збройні сили технікою та набоями, а й спромогтися створити одноступеневу балістичну ракету з рідинним ракетним двигуном і автономним керуванням на активній ділянці траєкторії (ФАУ-2 (нім. V-2 (Vergeltungswaffe-2) – Зброя відплати).

Українська республіка успадкувала від УРСР потужну оборонну промисловість, конструкторські бюро, лабораторії, технології й найцінніший ресурс – інженерів, конструкторів, технологів – кадри, здатні створювати і масово виробляти потужну, релевантну російській, зброю [15]. Географічне розташування Української держави, її природні багатства, ландшафт та залишки радянської спадщини дозволяють безпечно розташувати конструкторські бюро, лабораторії та виробничі центри.

Про високу ймовірність російської збройної агресії проти України було відомо ще у 90-х роках минулого століття [16]. Але останні 30 років незалежності українська національна ідея систематично зазнавала фіаско завдяки активній позиції Москви. Остання, використовуючи усі можливі важелі й інструменти, маніпулюючи енергетичною та економічною залежністю України від Росії, створювала перешкоди, утримуючи українців у політичній орбіті Кремля. Кажучи мовою Майдану: «українські національні інтереси зазвичай розбивалися об стіну російських грошей».

Повномасштабна війна оголила приховані наративи, зв'язки, наміри, схеми та механізми, які Росія вибудовувала в Україні 30 років поспіль. Навіть трагічні події Революції Гідності не стали на заваді, щоб на найвищих щаблях українських спецслужб продовжували безкарно діяти агенти ФСБ. Війна продемонструвала українському суспільству істинне обличчя та наміри російської влади щодо України [17]. Створення федеральних сміттєзвалищ на Донбасі є черговим відображенням реального ставлення кремлівської кліки до «братського українського народу» [18].

На межі 2023-2024 рр. республіка Україна, де-факто, опинилася сам на сам з агресором. Зовнішня підтримка скорочується, російсько-українська війна перемістилася на другі шпальти світових медіа, ліберальний західний світ за два роки війни звик до повідомлень про ракетні обстріли, постійні

жертви серед цивільного населення, воєнні злочини, зруйновані міста. Війна, яка триває на території України стала буденністю для світу. Так само як і війна в Ізраїлі, в Сирії, Африці, а до цього у Північній Ірландії, на Кіпрі, у Хорватії, Боснії і Герцеговині, Косово, Північній Македонії, Грузії, у Придністров'ї, Кашмірі.

Мета будь-якої війни – домогтися кращого стану миру після війни. Воюючи, важливо постійно пам'ятати, якого миру ми бажаємо досягнути. Це однаково стосується як агресивних країн, що домагаються розширення своєї території, так і миролюбних, які б'ються за самозбереження. Історія війн демонструє, що здобуття воєнної перемоги не є рівнозначним досягненню цілей політики. Щоразу, коли починаються війни, політика часто визначається військовими чинниками. Внаслідок некоректного співвідношення між політичними й військовими цілями, останні зазвичай спотворюються й занадто спрощуються.

Якщо війна є продовженням політики, як зазначав Клаузевіц, то вона повинна враховувати забезпечення післявоєнних інтересів. Держава, яка повністю виснажує свої сили під час війни, робить неспроможною власну післявоєнну політику і погіршує перспективи на майбутнє. Не думаючи про наслідки війни, можна втратити змогу отримати вигоду в післявоєнному періоді, який майже напевно буде нестійким й міститиме зародки нової війни. Це підтверджується і досвідом, й історією воєн.

Хоча війна і суперечить здоровому глузду, бо є засобом розв'язання політичних питань силою, коли переговори не дають позитивного результату, – ведення війни має контролюватися розумом, а не емоціями. Чим більше сил витрачається марно, тим вище ризик, що війна обернеться проти нас; якщо навіть вдасться перемогти, ми матимемо менше сил, щоб відстояти власні інтереси після війни; чим жорстокіші методи застосовуються, тим сильніша лють ворога, що призведе до посилення опору, який ми намагаємося подолати.

Історія має достатньо доказів того, що цивілізовані держави зазнають поразки не стільки внаслідок нападу ворогів, скільки від внутрішнього розкладання і виснаження під час війни [23]. Стан невизначеності досить болісний, він часто приводить країни до самогубства. Однак невизначеність все таки краща, ніж виснаження внаслідок гонитви за привидом перемоги.

Однією з проблем, яка стоїть на шляху до подолання зусиль агресора є те, що значна кількість громадян України не уособлюють себе з Українською державою. Україна так і не стала матір'ю для частини українців. Потреби Батьківщини не знаходять відгуку в серцях певної кількості населення. Державна прикордонна служба лише на західних кордонах України щотижня затримує сотні чоловік призовного віку, які з ризиком для життя і здоров'я намагаються нелегально залишити країну [24]. ДБР і СБУ регулярно документують нечистих на руку посадовців ТЦК та ВЛК [25]. Журналісти щомісяця виявляють за кордоном представників бізнес та політичних еліт. Кожен

із них не має наміру долучитися до захисту України, очікуючи закінчення війни й відновлення старих корупційних зв'язків.

Розчарування неефективною політикою розвитку, відсутність можливостей впливати на суспільно-політичні процеси призвели до глибокої демотивації частини суспільства та неусвідомлення цінності власної державності.

Зрада національних інтересів під прикриттям націоналістичних гасел та атрибутів призвела до девальвації патріотизму. Приватизація патріотизму окремими політичними акторами знівельовала цінність цього прояву громадянства.

Пригнічення громадянської активності, суспільної відповідальності, традицій самоврядування, самоорганізації впливають на рівень зрілості громадянського суспільства та якість людського капіталу – ключового ресурсу держави.

Зрілість суспільства полягає в усвідомленні, що влада належить і формується більшістю, тобто народом України як єдиним джерелом влади, а не олігархічно-корупційною системою, в руках якої сконцентровані фінансові та політичні інструменти.

Одним із базових стратегічних завдань у сфері національної безпеки і оборони повинно бути впровадження ефективної, апробованої у низці демократичних країн моделі колективної безпеки і оборони, де кожен громадянин повинен стати невід'ємною складовою національної системи оборони, а військова професія – престижною й суспільно значущою, що передбачає:

- сприяння формуванню професійних еліт у сфері національної безпеки й оборони;
- широке, повсюдне запровадження військово-патріотичного виховання;
- утвердження високого авторитету ЗСУ, суспільного визнання військових (політика героїв);
- запровадження інституту військового омбудсмена;
- модернізацію системи спеціальної і військової освіти;
- зміну підходів та вимог до професійного відбору до лав Збройних Сил України, спеціальних служб та правоохоронних органів;
- подолання кризи знецінення державних нагород тощо.

Удосконалення системи професійного відбору і підготовки кадрів є одним із найперших завдань. Слід зазначити, що на початку 2000-х років доступ до лав спеціальних, правоохоронних органів було відкрито невмотивованим студентам/курсантам, які, в обмін на корупційну ренту, отримали доступ до спеціальних знань, інформації, контактів тощо. Тогочасні курсанти сьогодні обіймають посади на рівні керівників департаментів, очільників спецслужб, позбавляючи центральну владу можливості спиратися на якісну правоохоронну систему.

Наближення до Заходу і всіх західних організацій, цінностей та інституцій є безперечним добром для України. Тим більше, що повернення до Росії рівнозначне перетворенню України на колонію не розвинутої країни, а диктатури третього світу з ядерною бомбою. По-друге, просування тісних зв'язків з Альянсом дає Україні можливість отримати вагому військову й економічну допомогу та залишитися в центрі уваги західних країн.

Висновки. Незважаючи на усі переваги співробітництва з НАТО, безпека України залежить виключно від українців. Українська держава має позбутися інфантильних ілюзій щодо нескінченої західної підтримки, розвивати власні збройні сили, військово-промисловий потенціал та стати економічною потугою, що дасть можливість захистити своїх громадян від північного агресора й водночас переконати Європу та Америку, що Україна корисна для них не менше, ніж вони для неї.

Війни сучасності – це зіткнення технологій, перегони у швидкості обробки даних й генерації найдієвіших рішень. Якщо людство не знищить себе за допомогою ядерної зброї, то у найближчій перспективі кількість збройних конфліктів зростатиме, прикладом чого, крім війни в Україні, є збройна агресія проти Ізраїлю, небезпека довкола Тайваню, ядерні випробування в Північній Кореї та Ірані. Війни стануть прерогативою високорозвинених держав та міждержавних утворень, які контролюватимуть сировинні ринки, природні копалини, запаси прісної води та компоненти, необхідні для виготовлення високотехнологічних засобів озброєння, зв'язку, виробництва популярних товарів та фармацевтичної промисловості.

Наразі ми переживаємо черговий геополітичний транзит. Стара система безпеки вже вичерпала себе, а нова ще не утворилася. Нові союзи, коаліції ресурсних та авторитарних країн, дехристиянізація Європи, реванш мусульманського світу, зміна цінностей та моральних координат. Безумовно, світ рухається до кардинальних перетворень. Яке місце у світовій політиці займе Українська держава – залежить від багатьох чинників, але світова історія красномовно свідчить, що суб'єктність виборюється згуртованістю, єдністю та розумною і сміливою наполегливістю.

Уроки російсько-української війни принесли нам трагічний досвід і загальне усвідомлення, що найбільшою цінністю держави є її громадяни, невід'ємним засобом збереження державності є самодостатні високотехнологічні Збройні Сили, а запорукою успіху є взаємна довіра та тісна співпраця суспільства з державою.

Наша спільна мета – зберегти націю, державу, громадянське суспільство, державні інституції та усі необхідні ресурси для відновлення й нарощування потенціалу, щоб надалі мати сили і засоби для повернення усіх захоплених територій, звільнення громадян й довести світу та власному народу нашу національну суб'єктність.

Стейкхолдери Кремля та Пекіну цілком можуть вважати, що ліберальні демократії з їхніми мінливими пріоритетами і зміщенням балансу сил не

мають достатньої послідовності і рішучості, щоб не відступати від курсу, коли вартісні зовнішні втручання не призводять до швидкого успіху. З точки зору Заходу, це небезпечний висновок, бо у такому випадку все, що потрібно робити Росії і Китаю, це перерекласти, дозволити витратам зростати, і рано чи пізно Захід (головним чином США) втратить інтерес і підтримка згорнеться.

Якщо поглянути на зовнішньополітичні досягнення Заходу протягом двох десятиліть 21 ст. (період, відколи Путін став лідером Росії), то можна зрозуміти, чому кремлівський диктатор вважає, що Заходу бракує стійкості. У 2021 р. Байден вибив ґрунт з-під ніг і без того ослабленого афганського уряду. Виведення військ США з Іраку у 2011 р. відкрило шлях «Ісламській державі», яка три роки по тому залила регіон кров'ю. Також у 2011 р. західна коаліція сприяла зміні режиму в Лівії, але лише для того, щоб потім втекти, залишивши по собі хаос. Західна підтримка сирійської опозиції, що почалася у 2011 р., скоротилася перед обличчям зростаючих труднощів.

Інше прочитання досвіду Заходу може призвести до іншого висновку. В Афганістані західна коаліція продемонструвала надзвичайну стійкість протягом двох десятиліть, незважаючи на значні витрати як людських, так і матеріальних ресурсів. Восьмірічна участь коаліції в Іраку також була досить стійкою протягом тривалого часу і набагато більшою ціною, ніж це було б потрібно зараз, щоб підтримати Україну.

На цьому тлі, чи існують обставини, за яких ліберальні демократії можуть бути спонукані дотримуватися курсу підтримки України, якщо витрати зростають, громадська думка коливається, а успіх є меншим, ніж очікувалося? Жоден з цих елементів не спрацює, якщо факти на місцях суперечать аргументам. Вони також навряд чи витримають політичні зміни. Але якщо аргументи Києва непереконливі, політичну і громадську підтримку буде набагато важче підтримувати.

Багато хто на Заході пам'ятає почуття провини та докорів сумління від того, як у серпні 2021 р. бійці Талібану увійшли в Кабул. А що б відчували європейці та американці, якби побачили російські війська в'їжджаючі до Києва? Триумфуючого Путіна, патріотично налаштованих українців, яких вбивають, розгром демократії. Пекін святкував би подальшу втрату престижу США. Ширилася б тривога в НАТО з приводу того, якими можуть бути подальші реваншистські амбіції Росії. За цим послідуєть неприємності, причому такого типу, від яких США не зможуть ухилитися. Витрати на запобігання цій катастрофі надто скромні порівняно зі збитками, які можуть бути завдані у разі перемоги Кремля.

Відповідно, забезпечення громадської підтримки допомоги Україні в західних суспільствах, вимагає реалістичного опису того, як виглядатиме успіх; правдоподібного пояснення, як можна досягти успіху; переконливого зв'язку з інтересами країн-донорів; стійкого узгодження між донорами та реципієнтами.

Політичний імпульс зазвичай виникає при поєднанні високих принципів та власних інтересів і Україна є саме таким випадком для Заходу.

1. КМІС. Динаміка довіри соціальним інституціям у 2021-2023 роках. URL: <https://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1335&page=1>. Грудень 2023 р. **2.** ВРУ. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення окремих питань мобілізації, військового обліку та проходження військової служби URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43451>. **3.** Джадт Т. Коли змінюються факти. Львів : Човен, 2021. 448 с.; Після війни. Історія Європи від 1945 року. К. : Наш Формат, 2020. 928 с. **4.** Stargardt N. The German War: A Nation Under Arms, 1939-1945. ISBN 9780465018994. 2015. 736 р. **5.** Шарпе П. Невидима армія. Автономна зброя та майбутні війни. К. : Форс Україна, 2023. 448 с. **6.** Епплбом Е. Залізна завіса. Приборкання Східної Європи. 1944-1956. Київ: дім «Києво-Могилянська академія», 2017. 623 с. **7.** Мортімер І. Століття змін. Яке століття бачило найбільше змін і чому це важливо для нас. Харків : Вид-во «Ранок» : Фабула, 2019. 448 с. **8.** Генон Р. Криза сучасного світу. Київ : Видавець Анна Клюкун, 2020. 212 с. **9.** Єрґін Д. Нова карта світу. Енергетика, клімат, конфлікти. Київ: Лабораторія, 2022. 488 с. **10.** Макфейт Ш. Нові правила війни. Перемога в епоху тривалого хаосу. К. : Наш Формат, 2023. 256 с. **11.** Рабінович С. Впровадження в Україні міжнародних стандартів прав людини (загальнотеоретичні, методологічні та прикладні аспекти). Монографія. Праці Львівської лабораторії прав людини і громадянина НДІ ДБМС НАПрН України. Редкол.: П. М. Рабінович та ін.. Вип. 37. Львів, «Медицина і Право», 2023. 271 с. **12.** Грицак Я. Подолати минуле: глобальна історія України. Київ: Портал, 2021. 432 с. **13.** Кіп'яні В. Друга світова. Непридумані історії: (Не) наша, жива, інша. Харків Виват, 2023. 304 с. **14.** Маєвський О. Навігатор з історії України. Світові війни. Київ: Портал, 2020. 299 с. **15.** Велика українська енциклопедія. Збройні сили України. URL: <https://vue.gov.ua>. **16.** Posen V. Safeguarding Ukraine Security: Dilemmas and Options. CSIA. 1995. **17.** УП. У Сербії затримали ексгенерала СБУ Наумова, який утік у першу ніч війни – джерела. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/06/10/7351814/>. BBC. Вичищайте всіх. Що не так зі справами про зрадників в СБУ, яким закидають допомогу Росії. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cj7j2zndjryo>. **18.** Факти. Росіяни хочуть створити сміттєзвалища на окупованому Сході та звозити сміття з РФ ЦНС. URL: <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/20240113-rosiyany-hochut-stvoryty-smittyezvalyshha-na-okupovanomu-shodi-i-vozyty-smittya-z-rf-czns/>. **19.** Кіссінджер Г. Світовий порядок. Київ: Наш формат, 2017. 320 с. II розділ. **20.** Кіссінджер Г. Світовий порядок. I розділ. **21.** Лисенко О.Є., Пилявець Р.І. Пакт Молотова-Ріббентропа 1939 URL: http://www.history.org.ua/?termin=Pakt_M_R. **22.** Веджвуд С.В. Тридцятирічна війна. Найбільші битви за панування в середньовічній Європі. 1618-1648. *Всесвітня історія*. 2000. 480 с. **23.** Історичний розвиток цивілізацій у контексті глобалізації: ціннісний вимір: монографія / за ред. О.В. Зернецької. Київ: Інститут всесвітньої історії НАН України. 2019. 317 с. **24.** BBC. Близько 20 тис. чоловіків незаконно перетнули державний кордон України тікаючи від війни URL: <https://www.bbc.com/news/world-europe-67120904>. ДПСУ затримала 84 порушників кордону URL: <https://dpsu.gov.ua/ua/news/Plidniy-vikend-u-CHerniveckiy-ta-Zakarpatskiy-oblastyah-zatrimali-84-porushnikov-kordonu/>. **25.** LB.UA. ДБР розслідує 260 кримінальних проваджень за фактом порушень у військоматах та ВЛК URL: https://lb.ua/society/2023/10/10/578769_dbr_rozslidui_e_260_kriminalnih.html.

References

1. KMIS. Dynamika doviry sotsialnym instytutsiam u 2021-2023 rokakh. URL: <https://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1335&page=1>. Hruden 2023 r. (ukr) 2. VRU. Proekt Zakonu pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo udoskonalennia okremykh pytan mobilizatsii, viiskovoho obliku ta prokhozhenia viiskovoi sluzhby URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43451>. (ukr) 3. Dzhadt T. Koly zminiutsia fakty. Lviv : Choven, 2021. 448 s.; Pislia viiny. Istoriia Yevropy vid 1945 roku. K.: Nash Format, 2020. 928 s. (ukr) 4. Stargardt N. The German War: A Nation Under Arms, 1939-1945. ISBN 9780465018994. 2015. 736 p. (ukr) 5. Sharre P. Nevydyma armii. Avtonomna zbroia ta maibutni viiny. K.: Fors Ukraina, 2023. 448 s. (ukr) 6. Epplbom E. Zalizna zavis. Pryborkannia Skhidnoi Yevropy. 1944-1956. Kyiv: Vyd. dim «Kyievo-Mohylianska akademii», 2017. 623 s. (ukr) 7. Mortimer I. Stolittia zmin. Yake stolittia bachylo naibilshie zmin i chomu tse vazhlyvo dlia nas. Kharkiv : Vyd-vo «Ranok» : Fabula, 2019. 448 s. (ukr) 8. Henon R. Kryza suchasnoho svitu. Kyiv : Vydavets Anna Klokun, 2020. 212 s. (ukr) 9. Yergin D. Nova karta svitu. Enerhetyka, klimat, konflikty. Kyiv: Laboratoriia, 2022. 488 s. (ukr) 10. Makfeit Sh. Novi pravyla viiny. Peremoha v epokhu tryvaloho khaosu. K. : Nash Format, 2023. 256 s. (ukr) 11. Rabinovich S. Vprovadzhennia v Ukraini mizhnarodnykh standartiv prav liudyny (zahalnoteoretychni, metodolohichni ta prykladni aspekty). Monohrafiia. Pratsi Lvivskoi laboratorii prav liudyny i hromadianyna NDI DBMS NAPrN Ukrainy. Redkol.: P. M. Rabinovych ta in.. Vyp. 37. Lviv, «Medytsyna i Pravo», 2023. 271 s. (ukr) 12. Hrytsak Ya. Podolaty mynule: hlobalna istoriia Ukrainy. Kyiv: Portal, 2021. 432 s. (ukr) 13. Kipiani V. Druha svitova. Neprydumani istorii: (Ne) nasha, zhyva, insha. Kharkiv Vivat, 2023. 304 s. (ukr) 14. Maievskiy O. Navihator z istorii Ukrainy. Svitovi viiny. Kyiv: Portal, 2020. 299 s. (ukr) 15. Velyka ukrainska entsyklopediia. Zbroini syly Ukrainy. URL: <https://vue.gov.ua>. (ukr) 16. Posen B. Safeguarding Ukraine Security: Dilemmas and Options. CSIA. 1995. (ukr) 17. UP. U Serbii zatrymaly ekshenerala SBU Naumova, yakyi utik u pershu nich viiny – dzherela. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/06/10/7351814/>. BBC. Vychyshchaite vsikh. Shcho ne tak zi spravamy pro zradnykiv v SBU, yakym zakydaiut dopomohu Rosii. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cj7j2zndjryo>. (ukr) 18. Fakty. Rosiiiany khochut stvoryty smittiezvalyshcha na okupovanomu Skhodi ta zvozyty smittia z RF TsNS. URL: <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/20240113-rosiiiany-hochut-stvoryty-smittiezvalyshcha-na-okupovanomu-shodi-i-vozyty-smittia-z-rf-czns/>. (ukr) 19. Kissindzher H. Svitovyi poriadok. Kyiv: Nash format, 2017. 320 s. II rozdil. (ukr) 20. Kissindzher H. Svitovyi poriadok. I rozdil. (ukr) 21. Lysenko O.Ye., Pyliavets R.I. Pakt Molotova-Ribbentropa 1939 URL: http://www.history.org.ua/?termin=Pakt_M_R. (ukr) 22. Vedzhvud S.V. Trydtsiatyrichna viina. Naibilshi bytvy za panuvannia v serednovichnii Yevropi. 1618-1648. *Vsesvitnia istoriia*. 2000. 480 s. (ukr) 23. Istorychnyi rozvytok tsyvilizatsii u konteksti hlobalizatsii: tsinnisnyi vymir: monohrafiia / za red. O.V. Zernetskoi. Kyiv: Instytut vsesvitnoi istorii NAN Ukrainy. 2019. 317 s. (ukr) 24. VVS. Blyzko 20 tys. cholovikiv nezakonno peretnul derzhavnyi kordon Ukrainy tikaiuchy vid viiny URL: <https://www.bbc.com/news/world-europe-67120904>. DPSU zatrymala 84 porushnykiv kordonu URL: <https://dpsu.gov.ua/ua/news/Plidniy-vikend-u-CHerniveckiy-ta-Zakarpatskiy-oblastyah-zatrymali-84-porushnykiv-kordonu/>. (ukr) 25. LB. UA. DBR rozsliduie 260 kryminalnykh provadzen za faktom porushen u viiskkomatakh ta VLK URL: https://lb.ua/society/2023/10/10/578769_dbr_rozsliduie_260_kryminalnih.html. (ukr)

Tarasyuk Volodymyr. Modern Challenges in The Sphere of Defense and National Security of Ukraine.

Modern political science has singled out national identity based on citizenship from other features (language, culture, ethnic origin, etc.). A Ukrainian is not only someone who communicates in the Ukrainian language or visits the churches of the OCU but, first, a representative of society who respects the citizenship of the Ukrainian state and is ready to defend it. The Ukrainian state, which is in the conditions of an existential war with Russia and socio-political imbalance, should focus on the nationwide consolidation of society and the cessation of destructive processes that harm the formation of state-building traditions and national legal awareness of citizens. Despite a wide range of external negative factors, the primary source of destruction and obstacles was and remains the Ukrainian political community – subjects who should act as carriers of political culture, values, and national cohesion, but instead, contrary to national interests, work to the detriment of Ukraine – spread negative provocative narratives, misinformation, fear, insecurity, etc. Such actions demonstrate the immaturity of Ukrainian political elites and efforts to put their conjunctural political interests above national interests. The maturity of society consists in the realization that power belongs to and is formed by the majority, that is, the people of Ukraine, as the only source of power, and not by the oligarchic-corrupt system, in whose hands financial and political instruments are concentrated. One of the basic strategic tasks in national security and defense should be implementing an effective model of collective security and defense tested in several countries, where every citizen should become an integral component of the national defense system. The military profession should be prestigious and socially significant.